

Suomenkielinen tiivistelmä / Finnish summary

Abdirizak Hassan Mohamed & Johanna Latvala: Tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM) – Helsingin seudulla asuvien somalimiesten tietoisuus ja käsityksiä. Ihmisoikeusliitto 2020.

Selvitys tarkastelee pääkaupunkiseudulla asuvien somalitaustaisten miesten tietoisuutta ja käsityksiä tyttöjen sukuelinten silpomisesta (female genital mutilation, FGM). Suomessa ei ole aiemmin tehty selvitystä, jossa olisi keskitytty somalitaustaisten miesten käsityksiin tyttöjen sukuelinten silpomisesta. Selvitys osoittaa, että Suomessa asuvat somalimiehet suhtautuvat tyttöjen sukuelinten silpomiseen pääosin kielteisesti ja heidän asenteensa sitä kohtaan ovat muuttuneet huomattavasti kielteisemmiksi Suomessa asumisen aikana. Selvityksen perusteella on kuitenkin tärkeää jatkaa ennaltaehkäisevää työtä erityisesti hiljattain Suomeen muuttaneiden parissa sekä vahvistaa tyttöjen sukuelinten silpomisen kaikkien muotojen ehkäisemistä ja tunnistamista.

Selvitys perustuu 29:n pääkaupunkiseudulla asuvan miehen teemahaastatteluun. Haastattelut tehtiin kesä-elokuun aikana vuonna 2019 ja ne toteutettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluina. Osallistujat olivat pääosin 22-40-vuotiaita ja valtaosa oli asunut Suomessa vähintään kuusi vuotta. Viisi osallistujaa oli joko syntynyt Suomessa tai asunut Suomessa pienestä lapsesta saakka.

Tyttöjen sukuelinten silpominen on vakava tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan muoto ja ihmisoikeusloukkaus. Se loukkaa tai voi loukata muun muassa tyttöjen ja naisten itsemääräämisoikeutta, heidän oikeuttaan terveyteen, elämään, koulutukseen, väkivallattomuuteen ja syrjimättömyyteen, sekä heidän seksuaali- ja lisääntymisoikeuksiaan. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomen valtiota suojelemaan tyttöjä ja naisia sukuelinten silpomiselta. Maailman terveysjärjestö (WHO) jaottelee tyttöjen sukuelinten silpomisen tekotavan, toimenpiteen laajuuden ja haitallisuuden perusteella neljään eri muotoon.

Selvityksen tavoitteena oli kartoittaa somalitaustaisten miesten tietämystä tyttöjen sukuelinten silpomisesta ja sen vaikutuksista tyttöihin ja naisiin sekä asiaan liittyvästä Suomen lainsäädännöstä. Tavoitteena oli myös selvittää miesten suhtautumista tyttöjen sukuelinten silpomiseen, tyttöjen sukuelinten silpomisen mahdollisia vaikutuksia miehiin ja parisuhteeseen sekä miesten roolia tyttöjen sukuelinten silpomisen torjumisessa. Selvityksen havaintoja ja tuloksia voidaan hyödyntää eri toimijoiden työssä tyttöjen sukuelinten silpomisen ennaltaehkäisemiseksi sekä riskissä olevien tyttöjen ja sukuelinten silpomisen läpikäyneiden tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien ja hyvinvoinnin edistämiseksi Suomessa.

Lapsuutensa ja nuoruutensa Somaliassa tai Somalimaassa eläneet osallistujat kertoivat, että heidän asenteensa tyttöjen sukuelinten silpomisesta kohtaan ovat muuttuneet huomattavasti kielteisemmiksi heidän muutettuaan Suomeen. Heidän mukaansa Suomessa vallitseva tyttöjen sukuelinten silpomisen vastainen asenneilmapiiri edistää käytännöstä luopumista. Yhtä melko hiljattain Suomeen muuttanutta osallistujaa lukuun ottamatta kaikki myös tiesivät, että tyttöjen sukuelinten silpominen on laitonta Suomessa. Suomessa syntyneille ja/tai kasvaneille naimattomille nuorille miehille tyttöjen sukuelinten silpominen oli vieras asia, eikä se juurikaan noussut esiin heidän elämässään. He kertoivat toivovansa vaimokseen naista, joka ei olisi käynyt läpi sukuelinten silpomisesta, mutta tiedostivat, että toimenpiteen läpikäynyt nainen ei ole itse voinut vaikuttaa asiaan.

Osallistujat olivat yleisesti tietoisia sukuelinten silpomisen tytöille ja naisille aiheuttamista terveysongelmista ja suhtautuivat niihin ymmärtävästi. Terveysongelmat vaikuttavat välillisesti myös miesten seksuaaliterveyteen ja -oikeuksiin.

Selvityksen mukaan osallistujat pitivät tyttöjen sukuelinten silpomista kulttuurisena käytäntönä. Tähän selvitykseen osallistuneet olivat muslimeja. Tyttöjen sukuelinten silpominen ei liity mihinkään tiettyyn uskontoon, vaan sitä harjoitetaan eri uskontokuntiin kuuluvien, kuten islamin uskoisten ja kristittyjen parissa. Jotkut osallistujista olivat kuitenkin epävarmoja siitä, mikä on heidän uskontonsa kanta tiettyihin tyttöjen sukuelinten silpomisen muotoihin. Näihin muotoihin osallistujat viittasivat sanalla *sunna*. *Sunnaa* osallistujat kuvasivat yleisimmin niin, että siinä pistetään neulalla klitorikseen, mutta ei poisteta ihoa.

Haastatteluissa esiin tuotu pohdinta silpomisen ja uskonnon suhteesta selittyi sillä, että islamissa sana *sunna* tarkoittaa suositeltua käytäntöä. Termi ei siis liity pelkästään tyttöjen sukuelinten silpomiseen. Osallistujat olivat pääosin sitä mieltä, että islam ei hyväksy mitään tyttöjen sukuelinten silpomisen muotoa. Lähes kaikki kertoivat itse vastustavansa kaikkia tyttöjen sukuelinten silpomisen muotoja. Kaksi osallistujaa kertoi kuitenkin suhtautuvansa *sunnaan* myönteisesti. Kummallakaan miehistä ei ollut Suomessa syntyneitä tyttöjä.

Suurin osa selvitykseen osallistuneista miehistä oli sitä mieltä, että miehillä on tärkeä rooli tyttöjen sukuelinten silpomisen torjumisessa. Monet olivat tehneet vaimonsa kanssa yhdessä päätöksen olla leikkaamatta tyttäriään. Omien tyttäriensä lisäksi miehet olivat vaikuttaneet ulkomailta asuvien sukulaisten asenteisiin kertomalla heille tyttöjen sukuelinten silpomisen haitallisista vaikutuksista. Selvityksen osallistujien mukaan miehet voivat vastustaa silpomista myös nostamalla asiaa esiin omissa yhteisöissään tai mediassa.

Selvityksen löydökset ovat pääosin linjassa viimeaikaisten, esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa asuvien somalitaustaisten miesten ja naisten, tyttöjen sukuelinten silpomista koskevia asenteita käsittelevien tutkimusten kanssa, joskin tässä selvityksessä vastustus kaikkia silpomisen tyyppejä kohtaan oli hieman niitä vahvempaa. Suomen somalien – sekä miesten että naisten – asenteita koskevat niukat olemassa olevat tiedot perustuvat pääosin 2000-luvun alkupuolella tehtyihin haastatteluihin, ja niihin verrattuna tyttöjen sukuelinten silpomisen kaikkien muotojen vastustaminen oli tässä selvityksessä vahvempaa. On kuitenkin otettava huomioon, että perusteellinen aiempi tutkimus Suomessa asuvien somalitaustaisten asenteista tyttöjen sukuelinten silpomista kohtaan puuttuu.

Selvityksen löydösten perusteella on tärkeää jatkaa ennaltaehkäisevää työtä erityisesti sellaisten henkilöiden parissa, jotka ovat hiljattain muuttaneet Suomeen Somaliasta, Somalimaasta tai jostakin muusta sellaisesta maasta, joissa tyttöjen sukuelinten silpomista esiintyy. On myös erittäin tärkeää, että esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin sekä varhaiskasvatuksen ja opetusalan viranomaiset ja muut ammattilaiset paitsi tietävät *sunna*-leikkauksista, myös huomioivat sen mahdollisuuden, että kaikki somalitaustaiset ihmiset eivät välttämättä pidä niitä silpomisen muotoina. Selvitys antaa viitteitä siitä, että jotkut somalitaustaiset hyväksyvät *sunnan*. Tästä nousee vakava huoli siitä, että jotkut Suomessa asuvat tytöt saattavat olla riskissä joutua *sunna*-tyyppisen sukuelinten silpomisen uhriksi. Huolta herättää myös se, että kaikilla viranomaisilla ja muilla ammattilaisilla ei välttämättä ole riittävää ymmärrystä kysyä asiasta

esimerkiksi asiakkailtaan niin, että kaikki tyttöjen sukuelinten silpomisen tyypit nousisivat vastauksissa esiin. Kaikkien riskissä olevien tyttöjen oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen on turvattava ja jokaisen tytön tai naisen, joka on läpikäynyt minkä tahansa tyyppisen sukuelinten silpomisen, tulee saada tarvittaessa hoitoa.

Ihmisoikeusliitto suosittelee tyttöjen sukuelinten silpomista tai sen riskiä työssään kohtaaville viranomaisille ja muille ammattilaisille sekä muille tahoille seuraavia toimenpiteitä:

- Viranomaisten ja muiden ammattilaisten, kuten sosiaali- ja terveysalalla sekä varhaiskasvatus- ja opetuslalla työskentelevien sekä muiden toimijoiden tulisi kertoa sekä naisille että miehille tyttöjen sukuelinten silpomisen terveyshaitoista ja Suomen lainsäädännöstä esimerkiksi vastaanottokeskuksissa, päiväkodeissa ja äitiysneuvoloissa pidettävissä ennaltaehkäisevissä keskusteluissa.
- Viranomaisten ja muiden ammattilaisten, kuten sosiaali- ja terveysalalla sekä varhaiskasvatus- ja opetuslalla työskentelevien sekä muiden toimijoiden tulisi painottaa asiakkailleen, potilailleen ja palvelujensa käyttäjille, että kaikki tyttöjen sukuelinten silpomisen muodot (mukaan lukien *sunna*) ovat haitallisia terveydelle ja laittomia Suomessa.
- Terveystenhuollon henkilöstön tulisi kysyä kaikista tyttöjen sukuelinten silpomisen tyypeistä (mukaan lukien *sunna*) toteuttaessaan velvollisuuttaan ottaa asia puheeksi asiakkaiden kanssa esimerkiksi äitiysneuvoloissa.
- Terveystenhuollon henkilöstön tulisi tarjota miehille mahdollisuutta osallistua joihinkin sellaisiin tapaamisiin, joissa puhutaan vaimolle tehtävästä avaus- tai korjausleikkauksesta, mikäli nainen suostuu tähän. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että naisilla on mahdollisuus myös henkilökohtaisiin tapaamisiin terveydenhuollon henkilöstön kanssa.
- Terveystenhuollon henkilöstön tulisi tarjota molemmille puolisoille mahdollisuutta osallistua seksuaalineuvontaan tai –terapiaan, jos vaimo on käynyt läpi sukuelinten silpomisen. Asian voi nostaa esiin esimerkiksi äitiysneuvoloissa, lapsivuodeosastolla sekä avaus- tai korjausleikkauksen yhteydessä.
- Viranomaiset ja muut ammattilaisten, kuten sosiaali- ja terveysalalla sekä varhaiskasvatus- ja opetuslalla työskentelevät sekä muut toimijat tarvitsevat lisää koulutusta tyttöjen sukuelinten silpomisesta ja sen eri tyypeistä voidakseen tehokkaasti toteuttaa puheeksiotto- ja ilmoitusvelvollisuuttaan.
- Poliisi tarvitsee lisää koulutusta tyttöjen sukuelinten silpomisesta voidakseen tehokkaasti tutkia mahdollisia silpomiseen liittyviä rikosilmoituksia sekä osaltaan ennaltaehkäistä väkivaltarikoksia.
- Moniammatillista yhteistyötä ja tiedonkulkua eri toimijoiden kuten terveydenhuollon, sosiaalihuollon (erityisesti lastensuojelun), varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja poliisin välillä tulisi tehostaa, jotta tyttöjen sukuelinten silpomista voitaisiin paremmin torjua ja riskissä olevia tyttöjä suojella.

Tyttöjen sukuelinten silpomisesta tarvitaan lisää tietoa ja tutkimusta, erityisesti liittyen niiden vasta Suomeen muuttaneiden käsityksiin, joiden lähtömaissa käytäntö on yleinen. Lisäksi *sunnaan* liittyvistä asenteista ja käsityksistä tarvitaan lisää ymmärrystä.